

XLII OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA

TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA STAROŻYTNA

Bo kiedy lud dla jego dobra zgromadziłem,
Nim rzecz się dokonała, czy przestałem działać?
Niech obok sądu wieków przyszłych świadkiem będzie
Najpotężniejsza macierz bogów olimpijskich,
Najlepsza także, Ziemia czarna, z której niegdyś
Dłużnicze słupy zniosłem wszędzie powbijane,
I ją, znękaną przedtem, wolną uczyniłem.
Z powrotem do ojczystych [...], bogów dzieła,
Przywiodłem wielu: tych sprzedanych zgodnie z prawem,
I tych bezprawnie, oraz tych, co z niemożności
Spłacania długów uciekali, już nie pomnych
[...] mowy, bowiem wszędy się tułali.
I tu na miejscu niegodziwie zniewolonych,
Co obawiali się zachcianek swego pana,
Wolnością obdarzyłem; to zdziałałem,
Złączywszy w jedno siłę oraz sprawiedliwość.
Zrobiłem i spełniłem to, co przyrzekłem,
Tak samo dobrym, jak i podłym dałem prawa,
Złączywszy wszystkich ładem sprawiedliwym.
A gdyby inny ktoś, jak ja, pochwyił oścień,
Ktoś nierozumny, człowiek żądny bogactw,
Nie zdołałby powstrzymać ludu; gdybym tego,
Co lud dla swoich przeciwników, pragnął,
Lub tego, co ludowi gotowali tamci,
To miasto wtedy wielu by straciło mężów.
Dla tych powodów bronić zewsząd się musiałem,
Jak wilk zwijając się pomiędzy psów gromadą.

Pytania i polecenia:

1. Kto jest autorem tych słów? W którym roku i jaką formalną funkcję pełnił? W jakim państwie działał?
2. O jakich swoich reformach pisze w tym tekście? Na czym one polegały?
3. Wymień jeszcze przynajmniej trzy inne przypisywane mu reformy, których nie wymieniono w tym tekście.
4. Kim są „dobrzy”, a kim „podli” wymienieni w tym tekście?
5. Jakiej kategorii jest to źródło?

XLII OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA
TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA ŚREDNIOWIECZA

Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*

Traktat pokoju zawarty pomiędzy Królestwem Polskim a zakonem krzyżackim.

„W niedzielę, dnia dziewiętnastego października, po spełnieniu i zatwierdzeniu ugody wieczystego pokoju, której warunki i opisy przez dni kilka układano, i po spisaniu jej językiem łacińskim w formie przywileju, z podpisem własnoręcznym Rudolfa, legata apostolskiego, i trzech pisarzy publicznych, a nadto opatrzeniu jej pieczęciami króla Kazimierza i mistrza krzyżackiego, tudzież prałatów i radców stron obydwóch, przybyli osobiście do giełdy toruńskiej król Kazimierz i mistrz Ludwik z licznym panów orszakiem. Gdy się obadwaj wzajemnie i po przyjacielsku powitali, nakazano milczenie, a Rudolf, legat apostolski, ogłosił w całej osnowie umowę wieczystego pokoju między Kazimierzem, królem polskim, i jego królestwem z jednej strony, a Ludwikiem, mistrzem pruskim i Zakonem z drugiej strony, szczęśliwie zawartego, i naprzód językiem niemieckim, gdyż po polsku nie umiał, a potem przez Wincentego Kiełbasę, sekretarza, polskim, wszystkie jego warunki i opisy szczegółowo wyuszczył. Na które gdy, obie strony przystały i zezwoliły, naprzód Kazimierz, król Polski, a potem Ludwik, mistrz pruski, przyklękawszy, na wizerunku Krzyża Chrystusowego, do rąk

„(...) my, brat Ludwig von Erlichshausen, Wielki Mistrz Zakonu Domu Szpitala Niemieckiego Najświętszej Marii Panny w Prusach (...) wraz z panem Kazimierzem z Bożej łaski królem polskim (...) dla przerwania tej wojny, postanowiliśmy, że (...) ziemia chełmińska ze swymi grodami, miastami i miasteczkami oraz twierdzami, mianowicie Toruniem Starym i Nowym, Bierzgowem, Starogrodem, Chełmnem, Unisławiem, Lipienkiem, Łasinem, Kowalewem, Rogoźnem, Pokrzywnem, Radzynem, Grudziądzem, Golubiem, Papowem (Biskupim), Brodnicą, Lidzbarkiem (Welskim), Nowym Miastem, ze wszystkimi przynależnościami, również z należącymi do sądu i chorągwi chełmińskiej oraz cała ziemia michałowska bez wyjątku również cała ziemia pomorska w starożytnych swych granicach i ze wszystkimi grodami, miastami, miasteczkami, twierdzami w niej leżącymi, mianowicie Gdańskiem, Puckiem, Lęborkiem, Helem, Kościerzyną, Grabinami, Tczewem, Gniewem, Starogardem, (...) oraz z Mierzeją, rzekami, wodami, morzem i rybołówstwem, które są w ogonie morza, czyli Zalewie, wsiami, portami, ostrowami i

Rudolfa, apostolskiego legata, złożyli przysięgę, mocą której zobowiązali się pokój umówiony we wszystkich warunkach, opisach i zastrzeżeniach jak najwierniej zachować”.

wszelkimi przynależnościami oraz powszechną własnością zwierzchnią bezpośrednią i użytkową, wyłączną i mieszaną, będą należały i przynależały do wspomnianego najjaśniejszego pana Kazimierza króla i Królestwa Polskiego. (...) dla ustalenia obecnego pokoju, na zawsze i wieczyście (postanawiamy) przy wspomnianym tj. najjaśniejszym panu Kazimierzem i królach oraz Królestwie Polskim (zostawić) zamek i miasto Malbork (...) również miasto Elbląg, zarówno Stary i Nowy, z okręgiem wiejskim, granicami i prawem, z miasteczkiem Tolkmickim i jego okręgiem (...) miasteczko i okręg Dzierzgoń (...). Uczyniono i dano w (...) niedzielę dwiętnastego miesiąca października (...).”.

Pytania i polecenia:

1. Wskaż rodzaje źródeł i czas ich powstania.
2. Jakiego wydarzenia dotyczą oba fragmenty źródeł, podaj datę roczną wydarzenia oraz informację, jaki okres w dziejach obu państw ono kończyło.
3. Zestawiając oba teksty, przedstaw postanowienia traktatu pokojowego.
4. Wymień wszystkie elementy, jakimi uwierzytelniono podpisany dokument.

XLII OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA

TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA NOWOŻYTNA

My, Ferdynand, [...] oznajmiamy wszem wobec: [...]

2. Ustanawiamy zatem, rozporządzamy, chcemy i rozkazujemy, aby odtąd nikt [...] z jakichkolwiek przyczyn [...] z drugimi nie spierał się, nie wojował, ale tylko jedna strona (stan) drugą powinna pozostawić przy następujących religijnych i ogólnych postanowieniach ułożonego pokoju powszechnego.

3. Nie ma też Cesarski Majestat, My, ani elektorowie, ni książęta, ni stany świętego państwa, prześladować żadnego stanu państwa z powodu (wyznawania) konfesji augsburskiej, ani inną drogą od tej religii wyznania augsburskiego, wiary, obrzędów kościelnych, zarządzeń i ceremonii (nie ma) odrywać, lecz tylko ma pozostawić w spokoju przy tejże religii.

4. W zamian zaś stany, które należą do wyznania augsburskiego, w równej mierze mają pozostawić bez nagabywania przy ich religii rzymski Majestat Cesarski, Nas i elektorów, książąt i inne stany państwa świętego, które stoją przy starej religii.

5. Jednak wszyscy inni, którzy do jednej z wyżej wymienionych religii nie należą, nie mają być niniejszym pokojem objęci, lecz zupełnie wyłączeni.

6. A ponieważ zdarzył się spór, iż gdyby jeden lub kilku duchownych odstąpiło od starej religii, co należy zrobić z zajętymi przez nich i posiadаныmi arcybiskupstwami, biskupstwami, prelaturami i beneficjami, w czym mianowicie oba stany religijne nie mogły się pogodzić, więc My, mocą danego Nam przez rzymski Cesarski Majestat pełnomocnictwa postanowiliśmy [...]: Gdzie arcybiskup, biskup, prałat lub inny ze stanu duchownego od naszej starej religii odstąpiłby, aby tenże swoje arcybiskupstwo, biskupstwa, prelaturę i inne beneficja bezzwłocznie [...] jednak bez ujmy dla swej czci opuścił i aby kapitulom i tym, którym wedle prawa powszechnego lub zwyczajów kościelnych i fundacyjnych to przysługuje, było dozwolonym jakąś osobę, do starej religii należącą, wybrać i ordynować.

7. Ponieważ zaś pewne stany i ich przodkowie niektóre fundacje, klasztory i inne dobra duchowne odebrały i użyły ich na kościoły, szkoły, zakłady dobroczynne i na inne cele, to powinni także w ten sposób zajęte dobra, których w posiadaniu nie mieli duchowni (już) w czasie ugody [...] passawskiej [...] objąć niniejszym pokojem. [...]

11. Gdzie jednak Nasi, także elektorów, książąt i stanów poddani, którzy wyznają starą religię lub konfesję augsburską i z powodu tej swojej religii [...] w inne miejscowości udać i osiedlić się zechcą, w takim razie wszelkie przybycie i odejście, także sprzedaż ich mienia i dóbr za odpowiednie sprawiedliwe wykupienie od poddaństwa i spłat ma być dopuszczone i dozwolone bez przeszkody. [...]

14. Ponieważ zaś w wielu wolnych miastach Rzeszy obydwie religie były uznawane, to także nadal mają tam pozostać i każda część ma drugą pozostawić w spokoju przy swojej religii.

Pytania i polecenia:

1. Określ czas i miejsce powstania źródła oraz zidentyfikuj jego wystawcę.
2. Podaj główne postanowienia wynikające z treści źródła.
3. Zaznaczony fragment opatrz komentarzem.
4. Jakie było znaczenie wprowadzenia w życie powyższego tekstu?

XLII OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA

TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA XIX WIEKU

1. Ziemie pozostające w użytkowaniu włościan w majątkach prywatnych, majoratowych i państwowych stają się zupełną własnością używających ich włościan.

2. Z dn. 3(15) kwietnia [...] uwalnia się włościan na zawsze od wszystkich bez wyjątku powinności, do których byli obowiązani na rzecz właścicieli ziemskich, a mianowicie: od pańszczyzny, okupu w pieniądzech, czynszu, danin w naturze itp. Wszelkie żądania odrobienia zaległości wstrzymuje się i nie można ich wznowiać. Na przyszłość włościanie są obowiązani wносить do kasy rządowej za przypadającą im na własność ziemi podatek gruntowy ustanowiony obecnym ukazem [...]

3. Właściciele majątków otrzymują od rządu wynagrodzenie za uwolnienie włościan od obowiązków pańszczyźnianych. Rozmiar, sposób i rodzaj tego wynagrodzenia określa się w ukazie o komisji likwidacyjnej. [...] Prócz tego na wszystkich właścicieli majątków, w których na podstawie obecnego ukazu włościanie otrzymują ziemię na własność, nakłada się obowiązek czynić włościanom w wypadkach nadzwyczajnych klęsk ułatwienia i zaopatrywać ich na kredyt w bydło robocze, narzędzia i ziarno do siewu. [...]

11. Włościanie także i po przejściu w posiadanie należnych im siedzib zachowują prawo do tych wygód, [...] a mianowicie: prawo do otrzymywania drzewa budulcowego, drwa, zbierania chrustu i łomu, a także liści na podściółkę, prawo pasienia w lasach pańskich i na dworskich czy folwarcznych gruntach.

Pytania i polecenia”

1. Opracuj nagłówek do tego tekstu źródłowego (rodzaj przekazu, wystawca, dokładna data, miejsce).
2. W jakich okolicznościach doszło do wydania dokumentu.
3. Omów zasady i warunki przyznania ziemi chłopom.
4. Zdefiniuj pojęcia: uwłaszczenie, serwituty, tabele likwidacyjne.

XLII OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA

TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA XX WIEKU

Ryga, 11 grudnia 1920 r.

Niniejszym na zlecenie mego rządu proszę o zakomunikowanie rządowi Rzeczypospolitej Polskiej, co następuje:

Położenie wytworzone w okręgu Wilna nie może być przez rząd Rosyjskiej Federacyjnej Sowieckiej Socjalistycznej Republiki pozostawione bez uwagi. Rząd mój jest zmuszony podkreślić, że generał Żeligowski jest i pozostaje generałem w polskiej służbie i że nie mógłby on prowadzić działań wojennych bez aktywnego współdziałania Polski, a w szczególności bez użytkowania polskich materiałów wojennych. Odnośnie do takiego współdziałania rząd mój posiada konkretne i bezsporne dane. Wojska generała Żeligowskiego stanowią regularne oddziały armii polskiej. W swoim rozejmie z Litwą rząd polski wziął na siebie obowiązek dotrzymania rozejmu i za generała Żeligowskiego, a tym już wyraźnie potwierdził i bez tego niewątpliwy fakt podporządkowania generała Żeligowskiego rządowi polskiemu. Rząd mój przeto uważa się za uprawniony do zwrócenia się do rządu polskiego z uwagą, z powodu działania generała Żeligowskiego, organizującego bezpośrednio w pobliżu granicy białoruskiej ognisko nieodpowiedzialnej wojennej akcji awanturniczej, co stwarza stałe niebezpieczeństwo dla spokoju pobliskich Republik Sowieckich.

Pytania i polecenia:

1. Podaj typ źródła, historyczny kontekst jego powstania oraz jego autora i adresata.
2. O jakim rozejmie wzmiankuje źródło?
3. Jakie były polityczne konsekwencje działań wojskowych oddziałów pod dowództwem generała Żeligowskiego?

XLII OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA

TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA PARLAMENTARYZMU W POLSCE

Pomnożywszy liczbę członków Naszej Rady Stanu, w celu ułatwienia spieszniejszego postępowania, w nadanych jej Statutem Konstytucyjnym działaniach, chcąc w tymże zamiarze nadać tejże Radzie Stanu stosowniejszą i dokładniejszą organizację; postanowiliśmy i stanowimy co następuje: (...)

Art. 1. Rada Stanu odbywa się pod prezydencją Nas Króla, lub wicekróla, albo prezesa. (...)

Art. 3. Składa się z prezesa, z ministrów, i z radców, i ma sobie przydanych referendarzy. Sekretarz generalny i sekretarz protokołów posiedzeń trzymający, przez Nas nominowani, są obowiązani być na posiedzeniach.

Art. 4. Dzieli się na cztery sekcje: sekcja sprawiedliwości; sekcja spraw wewnętrznych i obrządków religijnych; sekcja wojny; sekcja finansów i skarbu.

Rzeczy policyjne należeć mają do sekcji, z którą najbliższy stosunek mieć będą.

Art. 5. Każda sekcja składa się z trzech radców stanu, z jednego referendarza.

Gdyby się później okazało, iż jedna sekcja więcej, druga mniej członków potrzebować będzie, za przelożeniem Rady Stanu, ta liczba, stosownie do potrzeby zmienioną zostanie.

Art. 6. Ministrowie Nasi nie są stale do żadnej sekcji przywiązani, ani głosu stanowczego w niej nie mają.

Stosownie do przedmiotu od nich wniesionego, może każdy zasiadać w tej sekcji, do której rzecz przez niego wniesiona oddaną zostanie.

Art. 7. Sekcje wyżej oznaczone, jedynie przygotowawczymi będą; przeto wszelkie w nich wygotowane projekty praw, urządzeń i przelożeń, do Rady Stanu być podawane muszą.

Art. 8. Każda z sekcji zostanie pod prezydencją pierwszego z porządku radców stanu, którzy tę sekcję składają.

Prezes ma prawo prezydować w każdej sekcji, nie ma jednak w niej głosu stanowczego.

Art. 9. Pałac Krasieńskich zwany, na miejsce zwyczajnych posiedzeń Rady Stanu wyznaczamy. Pod Naszą prezydencją tam zgromadzać się będzie, gdzie ją zwołamy. (...)

Pytania i polecenia:

1. Wskaż czas powstania źródła.
2. Określ rodzaj źródła i oceń jego wartość informacyjną.
3. W jakich realiach politycznych powstało to źródło.
4. Na podstawie źródła omów skład i organizację Rady Stanu.